

Tendenser i kommunalvalget 1993

Lektor Hans Jørgen Nielsen
Institut for Statskundskab, Københavns Universitet

1. De to modeller

Der er to forskellige perspektiver på danske valg: Man kan fremhæve lighederne og forbindelserne mellem de forskellige niveauer. Det gør politikerne, når de uddrager landspolitiske konsekvenser af kommunalvalg eller næsten ser et nederlag i EU-folkeafstemninger som et mistillidsvotum. Præmissen er, at politik på forskellige niveauer og i forskellige sammenhænge grundlæggende er det samme. Problemer et sted, tyder også på problemer andre steder. Ført ud i sin yderste konsekvens fører det til en *enhedsmodel* af dansk politik og danske valg.

Men der er også det stik modsatte perspektiv. Man kan fremhæve, at partierne har forskellig styrke ved folketingsvalg og lokalvalg og finde eksempler på, at borgmesterpartiets styrke ved kommunalvalg er helt ude af trit med styrken ved folketingsvalg. Man kan også hæfte sig ved, at samme parti kan gå frem i nogle kommuner og tilbage i andre. Ergo lever kommunerne deres eget liv. Og man føjer til, at vælgerne ofte svigter deres parti ved folkeafstemninger ved høje nejprocenter (Nielsen 1992:85). Ført ud i sin yderste konsekvens fører dette til en *lagdelings-model*. Hvert niveau er selvstændigt, og man kan ikke uden videre drage slutninger fra det ene niveau til det andet. Vi er ikke så fjernt fra »split-voting« á la USA, hvor vælgerne kan skifte mellem at støtte det ene og det andet parti ved forskellige valg.

De to modeller fører også til forskellige perspektiver på vælgerne. Ud fra enhedsmodellen er de grundlæggende socialdemokrater, venstremænd etc., og parti-tilknytningen bliver det organiserende princip i alle sammenhænge. Men ud fra lagdelingsmodellen er der ikke en sådan fællesnævner. Hvad vælgerne gør, afhænger af, hvad sagen drejer sig om.

Et langt stykke er det et frit valg, om man vil lægge mest vægt på forskelle eller ligheder mellem forskellige niveauer. Ingen vil bestride, at der er begge dele. Men helt frit er valget ikke. De sidste tre forsomre - i 1992, 1993 og 1994 - har vi oplevet EU-folkeafstemninger og Europa-valg, der gør det næsten bydende nødvendigt at fremhæve uafhængigheden mellem niveauerne. Flere partier fik i EU-sammenhængen voldsomme øretæver af vælgerne, uden at det kunne spores i opinionsmålinger af tilslutningen ved et folketingsvalg.

EU-politikken kunne dog være noget for sig, samtidigt med at der kunne være en snæver forbindelse mellem lands- og lokalpolitik. Før sidste års kommunalvalg kunne Søren Risbjerg Thomsen f. eks. fremlægge en prognose (Det fri Aktuelt 9.nov. 1993), der byggede på, at de landspolitiske forskydninger siden sidste kommunalvalg ville slå igennem med halv kraft på lokalt niveau. Prognosen kom til at ramme næsten plet. Det var impo-

nerende. Tilsyneladende var sagen afgjort til fordel for enhedsperspektivet¹.

Men ikke helt. Prognosen tages op til nærmere granskning afslutningsvis. Og resultatet vil pege i retning af, at kommunalvalg er ganske forskelligt fra kommune til kommune. Det peger igen i retning af en lagdelingsmodel.

2. Analysen

Analysen får på forhånd en skævhed: Allerede af pladsgrunde vil vægten blive lagt på fællestrek. Det er i orden, hvis kommunalvalg allevegne er en variation over samme tema. Men ikke hvis man i tråd med lagdelingsmodellen fremhæver de enkelte kommuners selvstændige politiske liv.

På to punkter vil der dog blive taget specielt hensyn til lagdelingsmodellen. Det vil blive undersøgt, hvor trofaste partiernes folketingsvælgere var ved folketingsvalget, og der vil blive lavet en vurdering af, i hvilket omfang forskelle mellem kommunerne i partiernes frem- og tilbagegange kan hænges op på landspolitiske træk.

I analysen vil blive brugt et datasæt, stillet til rådighed af Annie Gaarsted Frandsen, nu Odense Universitet, med et væld af oplysninger om de enkelte kommuner. Oplysningerne slutter ved sidste valg. På en række punkter har disse oplysninger kunnet opsuppleres. Men det er en meget alvorlig hæmsko, at Danmarks Statistik endnu ikke har offentliggjort resultater fra valget. De enkelte partiers stemmetal i kommunerne i 1993 er indføjet ved hjælp af data, Berlingske Tidende indsamlede til avisens resultat-tabeller. Resultaterne er ikke fintalte, og der mangler en enkelt, mindre kommune. Mere alvorligt er, at resultater for lokallister og små-partier er slået sammen, og der mangler oplysninger om stemmeprocenter, personlig stemmeafgivning, antal opstillede kandidater, kvinder i de en-

kelte kommunalbestyrelser etc.. Det begrænser analysemulighederne.

Videre mangler en egentlig interviewundersøgelse efter kommunalvalget. Her er i stedet brugt en undersøgelse i juni 1994, indsamlet til analyse af Europa-valget. Denne undersøgelse har oplysninger om afgivet stemme ved kommunalvalget. Tidsforskydningen er naturligvis et problem. De, der i dag er socialdemokrater, var det ikke nødvendigvis i november 1993. Opinionsundersøgelser viser dog ikke så store forskydninger, at problemet skulle være særligt alvorligt².

3. Kampagnen

På landsplan fik valgkampen en skæv start. I sommerens løb var der megen diskussion om flygtninge og indvandrere. Hvidovres socialdemokratiske borgmester Britta Christensen ville ikke have flere. Det ville Gentofte borgmester Hans Toft (C) heller ikke. Og i Søllerød sagde borgmester Erik Fabrin (V) også stop. Det gav en diskussion om placeringen af flygtninge i Københavns-området.

Dette lokale problem blev i Socialdemokratiet gjort til et landsproblem. Andre socialdemokratiske borgmestre havde nemlig også vanskeligheder, og på Socialdemokratiets kongres i begyndelsen af september blev flygtninge og indvandrere det store tema. Beretningen skrev tre sider om stramninger. Statsministeren syntes, man skulle lytte til borgerne angst og bekymringer, og citerede et brev fra en mor med en invalid søn, der beklagede, at flygtninge blev hjulpet på bekostning af de syge, handicappede og gamle. »Det brev taler for sig selv. Det giver udtryk for følelser, som vi ikke må møde med ligegyldighed eller bedrøvelsen« (Berlingske Tidende 4. september 1993).

Tabel 1: Vælgerne syn på kampagnen og de vigtige problemer

Referencer til forskellige kategorier af emner	A. Hvad synes vælgerne, valgkampen især har drejet sig om	B. Hvad synes vælgerne er det vigtigste problem for kommunalbestyrelsen efter valget	Skævhed (A-B)
	--- procent ---		
Flygtninge/indvandrere	17	9	+8
Erhvervsforhold, skatter, kommunens økonomi	10	9	+1
Børn og unges forhold, børnehaver, skolepolitik	11	12	-1
Ældrepolitik, ældres forhold	9	12	-3
Arbejdsløsheden	8	21	-13
Social- og sundhedspolitik, sygehuse	7	10	-3
Miljø, trafik	6	8	-2
Diverse landspol. problemer	3	*	*
Taburetrykter, valgflæsk o.l.	11	*	*
Andet	15	2	*
Ubesvaret, ved ikke	23	15	*

Kilde: Materiale fra Gallup-undersøgelsen blev foretaget 4.- 11. november 1993.

Denne fokusering var mærkelig. Nogle kommuner og ikke mindst socialdemokratiske storby-kommuner har mange indvandrere, og her møder borgmestrene ghetto-dannelser. Det er naturligt, de rejser problemet. Men i andre kommuner er der næsten ingen indvandrere. Nej til flygtninge kan her stadig være et effektivt middel til at vise, at man står vagt om kommunen. Men det er næppe det mest påtrængende lokale problem for ret mange vælgere. Og det er heller ikke et tema, der appellerede specielt til socialdemokratisk-orienterede vælgere. I medierne havde et par forskere ganske vist ved EU-folkeafstemningen i maj og nu igen i forbindelse med kongressen forklaret, at socialdemokratiske vælgere var specielt negative over for fremmede, fordi de kunne true dem på jobbet. Men de gav intet belæg, og gentagne opinions- og valgundersøgelser havde da også vist noget

helt andet. Hidtil havde det kun været venstrefløjsvælgere og fremskridtsvælgere, der skilte sig ud, ved at være henholdsvis mere positive og mere negative over for fremmede. Socialdemokratiske vælgere lignede alle de fleste andre ved en midterposition.

Temaet gik da også skævt i forhold til vælgerne. I begyndelsen af november spurgte Gallup vælgerne, hvad de syntes valgkampen især havde drejet sig om. Der var stor spredning, for meget varierer fra kommune til kommune. Men flygtninge-emnet var det, der blev nævnt af flest. Anderledes, når vælgerne blev spurgt, hvad de syntes kommunalbestyrelsen især skulle gøre noget ved efter valget. Så kom arbejdsløsheden i top og en række sociale- og sundhedsproblemer kom også før flygtninge- og indvandrerproblemet.

Tabel 2: Valgresultatet i forskellige kommunetyper

PARTIERNES STYRKE I 1989									
	F	A	B	CD	Q	C	V	Z	An- dre
Hele Landet	10.0	35.7	2.7	1.5	1.4	14.6	18.0	5.6	10.5
Kommuner med borgerligt flertal i 1989									
HT, konservativt dominerede	10.0	22.8	3.1	2.9	0.7	35.5	9.4	4.3	11.5
HT, Venstre domineret	10.0	24.7	3.0	2.9	0.5	13.5	32.0	4.0	9.3
Provins over 50.000 indb.	16.6	27.4	1.7	1.8	6.2	9.9	25.0	6.9	4.6
Provins, 20-50.000 indb.	7.4	36.7	2.7	1.1	3.2	12.3	26.1	8.1	2.4
Under 20000 indb. Øerne	6.1	33.6	5.0	0.4	0.8	10.7	28.5	5.8	9.2
Under 20000 indb., Jylland	4.0	29.1	2.1	0.2	2.3	9.6	29.7	6.8	16.1
Kommuner med arbejderpartiflertal i 1989									
HT	15.9	41.1	2.2	2.9	0.7	14.9	4.9	4.9	12.5
Provins, over 50.000 indb.	13.4	40.9	2.7	1.8	1.3	15.0	11.1	5.5	8.4
Prov, 20-50.000 indb.	10.1	45.3	3.6	1.1	0.9	15.0	13.5	5.3	5.4
Under 20000 indb. Øerne	8.7	45.6	3.1	0.5	0.4	11.7	18.2	2.5	9.4
Under 20000 indb. Jylland	7.8	45.3	1.2	0.0	0.6	9.9	21.4	7.4	6.4

PARTIERNES STYRKE 1993									
	F	A	B	CD	Q	C	V	Z	An- dre
Hele Landet	8.1	35.1	2.9	0.6	1.2	13.0	25.6	4.3	9.3
Kommuner med borgerligt flertal i 1989									
HT, konservativt dominerede	8.0	21.2	3.6	0.9	0.5	35.0	19.4	2.5	9.0
HT, Venstre domineret	8.9	23.6	3.1	1.2	0.4	11.1	39.9	2.5	9.3
Provins over 50.000 indb.	14.4	39.9	1.2	0.4	3.7	7.3	28.3	4.5	0.4
Provins, 20-50.000 indb.	6.0	37.6	2.7	0.4	2.7	11.2	29.3	6.5	3.6
Under 20000 indb. Øerne	4.6	33.0	4.8	0.1	0.5	9.2	33.6	3.4	10.8
Under 20000 indb., Jylland	3.4	28.5	1.7	0.1	2.0	8.1	36.6	5.0	14.7
Kommuner med arbejderpartiflertal i 1989									
HT	14.1	38.8	3.0	1.0	0.6	12.7	14.9	4.7	10.2
Provins, over 50.000 indb.	8.7	42.3	3.0	0.7	1.2	13.4	19.3	4.7	6.8
Prov, 20-50.000 indb.	9.2	40.9	3.5	0.6	0.7	13.9	23.0	4.3	4.0
Under 20000 indb. Øerne	7.1	44.8	2.8	0.3	0.4	9.9	23.3	2.3	9.2
Under 20000 indb. Jylland	5.1	44.4	0.9	0.0	0.6	7.0	28.0	5.2	8.7

TAB OG GEVINST VED VALGET I 1993

	F	A	B	CD	Q	C	V	Z	An- dre
Hele landet	-1.9	-0.6	0.1	-1.0	-0.2	-1.6	7.6	-1.3	-1.2
Kommuner med borgerligt flertal i 1989									
HT, konservativt dominerede	-2.0	-1.6	0.4	-2.0	-0.2	-0.5	10.0	-1.8	-2.5
HT, Venstre domineret	-1.1	-1.1	0.1	-1.7	-0.1	-2.5	8.0	-1.5	-0.1
Provins > 50.000 indb.	-2.1	12.5	-0.5	-1.3	-2.5	-2.7	3.3	-2.4	-4.3
Provins, 20-50.000 indb.	-1.4	0.8	0.0	-0.6	-0.5	-1.2	3.3	-1.6	1.2
Under 20000 indb. Øerne	-1.5	-0.6	-0.2	-0.2	-0.3	-1.6	5.0	-2.4	1.7
Under 20000 indb., Jylland	-0.7	-0.7	-0.4	-0.1	-0.3	-1.6	6.9	-1.9	-1.4
Kommuner med arbejderpartiflertal i 1989									
HT	-1.8	-2.3	0.8	-1.9	-0.1	-2.2	10.0	-0.3	-2.3
Provins, > 50.000 indb.	-4.7	1.4	0.3	-1.2	0.0	-1.6	8.2	-0.8	-1.6
Prov, 20-50.000 indb.	-0.9	-4.4	-0.1	-0.5	-0.2	-1.1	9.5	-1.0	-1.4
Under 20000 indb., Øerne	-1.6	-0.8	-0.2	-0.2	0.0	-1.8	5.1	-0.2	-0.3
Under 20000 indb. Jylland	-2.7	-0.9	-0.3	0.0	0.0	-2.9	6.6	-2.2	2.3

Statsministeren havde nok lyttet. Men næppe til vælgerne. Og i hvert tilfælde ikke til de socialdemokratiske vælgere. Undersøgelsen spurgte nemlig også vælgerne, om flygtningedebatten havde betydning for deres stemme. Det sagde 66 procent nej til, mens 17 procent tillagde den nogen betydning og 13 procent stor betydning. Men der var store forskelle – fra de 76 procent af fremskridtsvælgerne, der tillagde flygtningedebatten betydning, over 36 procent hos SF og ned til 19 procent hos Socialdemokratiets vælgere. Endnu engang havde det vist sig, at de socialdemokratiske vælgere ikke var markante i indvandrerspørgsmålet.

Sagens anden side var kampagnens mangler. Mange i Gallup-undersøgelsen (21 pct.) syntes, at arbejdsløsheden var det vigtigste problem for kommunalbestyrelsen, men langt færre (8 pct.) mente, at den havde været i fokus i debatten. For mange vælgere må kampagnen derfor have drejet sig om emner, de fandt mere perifere. Ved de sociale ydelser og

den kommunale service var forskellene langt mindre grelle, men der var også her en tendens til, at kampagnen ikke kunne følge helt med vælgernes opfattelse af problemernes betydning.

På et punkt var der en debat, der havde ideologiske overtoner. Skulle man bruge privathospitaler til at nedbringe ventelisterne? Det var formentlig Socialdemokratiets held, at hospitaler er et anliggende for amterne og ikke kommunerne, og amterne har sjældent vælgernes store interesse.

Under landsdebatten lå imidlertid debatterne i de enkelte kommuner. De kunne være vigtige i de enkelte kommuner, uden nødvendigvis at have betydning uden for kommunegrænsen. Flygtningedebatten i Hvidovre, Gentofte og Søllerød var et eksempel på en debat, der spillede en lokal rolle, men som man søgte at overføre på alle landets kommuner, hvor det ikke gik. Kommunerne var nok for forskellige.

4. Valgresultatet

På landsplan fik valget en eneste nyhed: Venstres fremgang på knapt otte procent for alle landets kommuner under ét. Fremgangen var ikke blot markant, men også almen. Kun i 30 kommuner gik Venstre tilbage; i 4 kommuner var resultatet uændret, fordi Venstre hverken opstillede sidst eller nu i 1993, mens gik Venstre frem i de resterende 241 kommuner. Fremgangen blev betalt med tab for næsten alle andre partier, undtagen de radikale. Men forskydningerne for de andre partier var små og ikke megen opmærksomhed værd.

Venstres fremgang betød også en strukturel ændring. Partiet gik især frem, hvor det førhen stod svagt. Geografisk og politisk skete der derfor en kraftig udjævning i partiets styrke. I HT-området var der således tidligere kun en lille gruppe kommuner, der var klare Venstre-højborgere - med borgerligt flertal og med Venstre som største borgerlige parti. I disse kommuner havde Venstre allerede i 1989 over 30 procent af stemmerne. Men den slags kommuner vejede ikke tungt. Borgerlige HT-kommuner med de konservative som største parti havde dobbelt så mange vælgere, og HT-kommuner med arbejderparti-flertal fire gange så mange. Det var det, der talte, og i disse kommuner var Venstre nede på henholdsvis 9 og 5 procent af stemmerne i 1989.

HT-området var dermed som helhed et svagt Venstre-område. Men her kom de helt store fremgange på 8 til 10 procent og mest i de kommuner, hvor Venstre tidligere havde stået svagt. Venstre kom både ind på stenbroen og ud i villakvartererne og var ikke længere et af kommunalbestyrelsens outsider-partier med nogle få medlemmer, der kun vanskeligt kunne overkomme byrådsarbejdet. Tidligere havde Venstre i næsten halvdelen af HT-kommunerne højst haft et par medlemmer i kommunalbestyrelsen. Den slags kommuner

forsvandt næsten, og i halvdelen af HT-kommunerne fik Venstre mindst fem medlemmer i kommunalbestyrelsen. Venstre kunne nu for alvor spille med (Danske Kommuner, nr.37, side 5 ff.. Opgørelsen her er ikke komplet, idet den omfatter 258 kommuner ud af 275).

I de større provinskommuner (20.000 eller flere indbyggere) med flertal for arbejderpartierne fik Venstre også de helt store sejre. Her havde Venstre tidligere kun haft en sjettedel af stemmerne. Det blev nu forøget med omkring 9 procent, eller det samme som i HT-området.

Anderledes beskeden var fremgangen i både de større borgerlige provinskommuner og i de forskellige mindre provinskommuner. Det var også knapt så nødvendigt, for her var Venstres styrke allerede i 1989 oppe på landsgennemsnittet eller mere. Sammenlagt gik Venstre frem i bykommunerne, men mest der, hvor partiet stod svagt i forvejen.

Billedet for Socialdemokratiet var meget mere kaotisk. På landsplan skete der ikke alverden. Det blev til en tilbagegang på 0,6 procent, og der var tilbagegang i de fleste kommunetyper. Men der var nogle undtagelser.

Umiddelbart mest markant var fremgangen på hele 12,5 procent i borgerlige kommuner over 50.000 indbyggere. Det ligner noget, men er det næppe. Det drejer sig alene om Kolding og Herning, og begge steder var der tale om rent lokale særtræk. I Kolding blev Socialdemokratiet sidst nærmest halveret efter et grandiost pengeforbrug. Nu genvandt partiet noget med en fremgang fra 24 til 32 procent. Og i Herning havde Socialdemokratiet overtaget borgmesterposten fra Venstre - igen efter et par mindre flatterende sager. Nu blev borgmester Hilmar Sølund imidlertid kraftigt udfordret af folketingsmedlem Helge Sander, Venstre. Det skulle Helge Sander aldrig have

gjort, for Socialdemokratiet eksploderede fra 30 til 47 procent, mens Herning blev en af de få kommuner, hvor Venstre tabte.

Også i kommuner over 50.000 indbyggere med arbejderpartillertal var nedgangen brudt. Men det var et kunstigt gennemsnit, der dækkede over højst forskellige tendenser. I Århus fik borgmester Thorkild Simonsen et kanonvalg med fremgang på 9 procent, i Odense, Horsens og Aalborg var der stagnation, mens det endelig gik det helt galt i Randers, Vejle og Esbjerg med tilbagegange på 5 til 7 procent.³

Socialdemokratiet var svagt for nedadgående, men mønstret kunne brydes af lokale forhold og – vel også – stærke borgmestre. Og for de andre partier var forskydningerne med få undtagelser ganske små.

Det eneste rigtigt nye var dermed Venstres fremgang og indtog i byerne.

En del afhang imidlertid også af, hvilken politik der havde været ført i kommunen, og hvem der havde ansvaret. Det er et gammelt fif at sætte skatterne ned i et valgår og op

Tabel 3: Betydning af forskellig skattepolitik.

	Tab og Gevinst i kommuner, hvor partiet har borgmesterposten			Tab og Gevinst i kommuner, hvor partiet ikke har borgmesterposten		
	A	V	C	A	V	C
Skatteændringer 1990-94						
A.Ned	+4.6	+8.6	+5.3	-1.5	+8.7	-3.7
B.Uændret	+0.1	+6.9	+6.7	-0.6	+6.4	-1.1
C.Op	-2.3	+5.4	+0.7	-1.6	+8.2	-1.7
Effekt (A-C)	+6.9	+3.2	+4.6	+0.1	+0.5	-2.0
Skatteændringer 1993-94						
A.Ned	+0.8	+6.3	-2.0	-0.8	+7.9	-2.7
B.Uændret	-0.2	+6.9	+3.2	-1.4	+8.1	-2.0
C.Op	-4.8	+6.9	-3.4	-1.0	+4.9	-1.8
Effekt (A-C)	+5.6	-0.6	+1.4	+0.2	+3.0	-0.9
Alle Kommuner	-0.3	+6.8	+2.3	-1.3	+7.9	-2.1
Antal kommuner						
Skatteændringer 1990-94						
A.Ned	22	34	6	48	36	64
B.Uændret	37	33	6	45	49	76
C.Op	64	39	11	59	84	112
Skatteændringer 1993 – 1994						
Ned	6	8	2	11	9	15
Uændret	107	90	18	126	143	215
Op	10	8	3	15	17	22

Tabel 4: Folketings- og kommunalvalgs-stemmer

	Adfærd ved kommunevalget 1993		
	Stemte på samme parti	Stemte på andet parti	Husker ikke parti, stemte blankt, stemte ikke
Parti ved folketingsvalget 1990	Procent vandret		
Socialdemokratiet	75	11	15
Venstre	78	10	13
Konservative	53	29	19
SF	49	32	21
Andre	48	36	15
Alle	64	21	16
Parti hvis folketingsvalg nu *)			
Socialdemokratiet	73	9	19
Venstre	62	12	25
Konservative	58	23	19
SF	45	32	23
Andre	44	34	22
Alle	60	18	26

*) Folketingsvalg nu er målt ved holdning på undersøgelsestidspunktet, d.v.s. et halvt år efter kommunalvalget. N (min)=63.

igen, når valget er overstået. For perioden 1981 til 1985 fandt Poul-Erik Mouritzen, at det gav Venstre succes (Mouritzen 1991:481-483). I den næste valgperiode fandt Annie Gaarsted Frandsen derimod ingen virkning af skattesænkninger op til valget (Frandsen 1993:74ff).

Op til valget i 1993 var der – modsat sidste valg – næppe megen skattetænkning. Fem sjettedele af kommunerne holdt skatten i ro. Langsigtet steg skatten fra skatteåret 1990 til skatteåret 1994 i knapt halvdelen af kommunerne.

Alene de tre største partier, Socialdemokratiet, Venstre og Konservative, har borgmesterposter nok til en analyse af, hvorledes skattepolitikken påvirker valgresultatet. Men med denne indskrænkning står det klart, at borgmesterpartiet vinder, hvis det i den samlede

periode har sat skatten ned. Virkningen af kortsigtede ændringer fra 1993 til 1994 er derimod for alle tre partier mindre end virkningen af langsigtede nedsættelser, og for Venstre er den direkte negativ. Under alle omstændigheder drejer det sig om ret få kommuner.

5. Hvem stemte hvordan?

Hovedparten af vælgerne stemte på de samme partier, som de ville stemme på ved et folketingsvalg. Det er næsten selvfølgelig. Men der var også mange, der svigtede, både ved at blive hjemme og ved at stemme på et andet parti. I tabellen er foretaget to skøn.

Det mest usikre skøn er knyttet til antallet af sofavælgere. Det underdrives altid i surveyundersøgelse. Tallene er imidlertid vægtede, så resultaterne skulle passe med de rigtige tal fra valget. I denne vægtning er en gruppe, der

Tabel 5: Forskellige erhvervsgruppers partivalg

	Div. Vfl.	F	A	B	Div. midter- partier	C	V	Z	Pct. arbejderparti minus pct. borgerlig	Lokal- lister
- procent vandret -										
Off. ansatte										
Arbejdere	8	12	32	5	4	9	20	11	+3	0
Funktionærer	3	17	32	2	2	13	20	2	+13	9
Privat ansatte										
Arbejdere	3	7	50	4	2	5	21	5	+23	3
Funktionærer	2	4	31	3	2	17	38	1	-24	3
Selvstændige	2	5	7	1	0	19	55	6	-67	3
Arbejdsløse	0	9	54	3	2	11	2	12	+33	7
Under udd.	11	14	22	5	2	16	28	2	-6	0
Pensionister	8	4	42	3	2	14	19	4	+12	4
N (min)=28										

ikke huskede parti ved kommunalvalget lagt sammen med sofavælgerne. Denne gruppe udgør omkring 5 procent af samtlige. Denne placering kan diskuteres. Men har gruppen faktisk stemt, og nogle har nok, kan man være rimelig sikker på, at kun få har stemt på deres folketingsparti. Er man fast partigænger, kan man også huske sit parti.

Med dette forbehold får man, at 60-65 procent møder frem og stemmer på deres folketingsparti. Procenten er størst i de større partier. De stiller stort set op alle vegne og har alle vegne en chance for repræsentation i kommunalbestyrelsen. Af de modsatte grunde er de mindre partiers vælgere også mindre trofaste ved kommunalvalgene.

Det kan være lidt af en smags sag, om man synes 60-65 procent er få eller mange. Sikkert er alene, at man ikke kan sætte lighedstegn mellem folketingsstemme og kommunalvalgsstemme. Så langt taler resultatet til gunst for en lagdelingsmodel.

Meget ved kommunalvalget ligner dog folketingsvalg: Arbejdere og offentlige funktionærer stemmer på arbejderparti, mens private funktionærer og selvstændige er borgerlige. De uddannelsessøgende har også en svag borgerlig hældning – studenter- og ungdomsoprøret er forbi – men ellers dominerer arbejderpartierne hos de grupper, arbejdsløse og pensionister, som er afhængige af det offentlige.

I mange år har man været meget opmærksomme på venstredrejningen hos de offentligt ansatte. I dag kan betydningen let overdrives. Hos de offentligt ansatte arbejdere er hældningen meget svag, og selvom den er noget stærkere hos de offentlige funktionærer, er den dog ikke så stærk og gruppen ikke så stor, at det betyder alverden. Man kan lave det tankeeksperiment, at de offentligt ansatte slet ikke havde stemt. Så ville arbejderpartierne og lokallisterne hver have mistet et enkelt procentpoint til fordel for de borgerlige partier.

Vigtigere er hældningen hos »de offentligt forsørgede« (uddannelsessøgende, arbejdsløse og pensionister). Havde disse grupper ikke stemt, ville arbejderpartierne og de borgerlige partier have henholdsvis mistet og vundet tre procentpoints.

Helt afgørende er imidlertid forholdene i den private sektor. Hos de privat ansatte arbejdere er støtten til arbejderpartierne i top, mens de private funktionærer er stærkt borgerlige og de selvstændige endnu mere. Det ligner en polarisering. Man kan lave tankeeksperimentet en tredje gang. Havde de private funk-

tionærer og selvstændige ikke stemt, ville arbejderpartierne have stået seks procentpoint stærkere og de borgerlige partier seks procentpoint svagere.

Trods hældningerne var der alligevel et betydeligt fællestræk mellem de forskellige partiers vælgerkorps⁴. I de fleste lidt større partier var de offentligt forsørgede, den største gruppe – simpelthen fordi de er så mange (især pensionister). Og lægger man antallet af offentligt ansatte til, kommer man over en bred bank op over halvdelen af partiernes vælgerkorps.

Tabel 6: Sammensætningen af forskellige partiers vælgerkorps

	F	A	B	C	V	Z	Lokal- lister
	Procent lodret						
Arbejdere							
Off.ansatte	7	4	8	3	4	13	0
Priv. ansatte	14	22	19	6	12	18	11
Funktionærer							
Off.ansatte	33	14	9	16	12	9	35
Priv.ansatte	9	15	15	22	25	4	11
Selvstændige	5	2	3	11	17	11	11
Arbejdsløse	4	6	3	3	0	11	7
Under uddannelse	16	6	16	11	10	4	0
Pensionister	12	31	27	27	19	26	26
Giftede u. eget erhv., medhj. ægtefæller	0	0	0	0	1	4	0
Sammentællinger							
Privat sektor	28	39	37	39	54	33	33
Off.ansatte	40	18	17	19	16	22	35
Off. understøttede	32	43	46	41	29	41	33
Off.ansatte+ off.forsørgede	72	61	63	60	45	63	68
Arbejdere	21	26	27	9	16	31	11
Funktionærer	42	29	24	38	37	13	46
Selvstændige	5	2	3	11	17	11	11
Off. understøttede	32	43	46	41	29	41	33
N (min)=21.							

Man kan ikke slutte sikkert fra folks helt øjeblikkelige stilling til deres oplevede interesser. En stud. merc. kan allerede nu identificere sig med en rolle som salgschef i et eksportfirma, og den pensionerede direktør kan stadig tænke som chef for 300 ansatte. Alligevel har den store vægt af offentligt forsørgede betydning. De fleste partier må regne med, at en meget stor del af deres vælgere er positivt bevågne over for det offentlige forsørgede. Det er også med til, at det tidligere resultat, at vælgere syntes, at forskellige sociale problemer var vigtige, og vigtigere end det var fremgået af kampagnen.

SF afveg. I det parti var der flere offentligt ansatte end offentligt forsørgede. Det ændrer ikke meget, snarest tværtimod. For lagt sammen gjorde de to grupper SF til det parti, hvor den største del af vælgere var afhængige af det offentlige. Vigtigere var det, at også Venstre var en undtagelse. Her var over halvdelen af vælgere erhvervsaktive i den private sektor, samtidigt med at andelen af offentligt ansatte var beskeden.

Dette sætter Venstres fremgang i relief. Den bestod næppe så meget i, at man vandt et bredt udsnit af de andre partiers vælgere. Snarere tyder resultatet på, at Venstre fik mobiliseret de erhvervsaktive i den private sektor omkring et liberalt budskab.

6. Venstres indtog i byerne

Pia Kjærsgaard har talt om, at højskole-Venstre er afløst af handelshøjskole-Venstre. Naturligvis er dette både polemisk og sat på spidsen. Men det antyder et skift fra et socialt-set bredt sammensat parti til et parti, der mere snævert er rekrutteret hos de bedrestillede. Er der noget om det, skulle det ikke mindst vise sig i en forskel mellem Venstre i de områder, hvor Venstre altid har været stærk og Venstre i de nye vækstområder i byområderne.

Her kan det drille i analysen, at Venstre-vælgere – sammen med SF-vælgere – er ret unge. Det er helt normalt, at et parti i fremgang har lav gennemsnitsalder, for det får et ekstraordinært tilskud af vælgere, der endnu ikke har bundet sig til et parti. Men da uddannelsesniveaue har været kraftigt stigende, vil alderssammensætningen i sig selv tegne et billede af Venstre-vælgere som ret veluddannede vælgerskare. Og tilsvarende kan en meget lav kvindeandel (kun 36 procent) let medføre, at Venstre kommer til at fremstå som et parti, hvis vælgere har høje indtægter. Mænd tjener nemlig gennemgående en hel del mere end kvinder. Sammenlagt kunne man derfor få et billede et handelshøjskole-Venstre, blot fordi Venstre vælgere var unge, og fordi de var mænd.

En del af dette er søgt modvirket ved et par standardiseringer. Det er søgt beregnet, hvor længe vælgere har gået i skole. Man kan da få et mere alders-uafhængigt skøn over uddannelsesniveaue ved at se på, om partiernes vælgere har gået længere eller kortere i skole end normalt for deres alderskategori.⁵ Ved indkomst ses alene på de erhvervsaktive, for både pensionister og uddannelsessøgende har lavere indtægter end andre. For de resterende er dernæst søgt beregnet, hvor meget vælgernes indtægt ligger over gennemsnittet for henholdsvis mænd og kvinder.⁶

På nogle punkter er der ikke synderlig forskel mellem storby-Venstre og land-Venstre. Men flere forskelle går i den forventede retning. Uden for de storbyer har Venstre betydelige grupper af både arbejdere og selvstændige. Men i de store byer er funktionærerne helt dominerende blandt Venstres erhvervsaktive vælgere. Uden for storbyerne er der heller ikke større forskel på, hvor længe forskellige partiers vælgere har gået i den almindelige skole, men i de store byer har Venstres vælgere sammen med de konservative vælgere klart haft længere skolegang end f.eks. de

socialdemokratiske. Mønstrer gentager sig for erhvervsuddannelse. Uden for storbyerne er der ingen større forskel. Men i storbyerne ligger både Venstres og de konservative vælgere klart over både over S- og SF-vælgere.

Endelig er indtægtsforskellene mellem partierne begrænsede uden for storbyerne. Men i de store byer hører Venstres vælgere sammen med de konservative klart til højindkomst-grupperne.

Tabel 7: Partiernes profiler i by og på land

	Storby (HT+ 3 store provinsbyer)				Rest			
	F	A	C	V	F	A	C	V
-- procent lodret --								
Pct.arbejdere	25	22	7	10	17	29	11	19
Pct.funktionærer								
Private	12	14	24	34	5	15	20	20
Offentlige	28	14	16	14	40	14	16	11
Pct.selvstændige	2	2	11	13	8	1	12	19
Pct.off. forsørgede	33	48	42	29	31	40	41	30
Pct. off.ansatte og off.	42	50	50	44	42	49	49	45
Hvor meget længere eller kortere var skolegangen end normalt for årgangen	+0.4	-0.1	+1.1	+0.9	+0.3	-0.3	+0.2	0.0
Afsluttet erhvervsuddannelse (kun erhvervsaktive)								
Ingen	25	24	14	9	*	25	29	20
Kortere	38	54	39	54	*	52	48	55
Højere	29	22	47	38	*	23	24	25
Hvor meget højere eller lavere er indkomsten end forventet (kun erhvervsaktive) i 1000 kr	-22	+26	+92	+71	*	-16	+6	+23
N (min)=23. Hvor N er mindre end 20 er tal udeladt.								

Meget tyder derfor på, at Venstres fremgang i byerne ikke mindst skete blandt et klientel med mange lighedspunkter med det konservative vælgerkorps. Det var måske ikke lige ligefrem »handelshøjskole-Venstre« det hele. Men det trak i den retning.

7. Landspolitikken og de specifikke forhold
Vestens fremgang var klart en landstendens. Og der var også Søren Risbjerg Thomsens

prognose i Det fri Aktuelt den 9.november. Den kom til at forudsige de enkelte partiers samlede styrke næsten på decimalen, selvom den alene var baseret på meningsmålinger om stemme ved et kommende *folketingsvalg*. Prognosen var også langt bedre end opinionsinstitutternes forudsigelser, og de havde ellers spurgt direkte, hvad man ville stemme ved et *kommunalvalg*. Det var fornemt og et meget stærkt belæg for det landspolitiske islæt i

valget. Dette taler til gunst for enheds-modellen.

Alligevel bliver der ved at være plads for lokalpolitikken. Ifølge prognose-modellen slog de landspolitiske forskydninger *ikke* igennem med fuld, men kun med godt og vel halv kraft. Det lokalpolitiske system reagerer dermed kun med en vis træghed på landspolitik. Videre gjaldt den præcise forudsigelse alene de samlede resultater for alle kommuner *under ét*, og sammenlægningen eliminerer per definition alle særtræk i de enkelte kommuner. Man ville derfor stadig kunne mene, at f.eks. Helge Sander, Erik Fabrin og Peter Brixtofte betød mere for Venstres resultat i Herning, Søllerød og Farum end Uffe Ellemann-Jensen.

Det kan imidlertid også undersøges. I 11. november 1994 brugte Søren Risbø Thomsen nemlig i *Det Fri Aktuelt* sin model om virkningen af landsforskydninger til at forudsige resultaterne for de enkelte partier i alle landets kommuner. Hvis alt var landspolitik, skulle denne prognose ramme lige så fint som den første. Den anden prognose blev derfor lagt ind i datasættet, og regressionsanalysens »forklarede varians« blev brugt som et simpelt mål på, hvor godt prognosen ramte. Dette mål bygger ene og alene på *variationerne* - her mellem kommunerne. Konkret anfægter en lav »forklaret varians« f.eks. ikke, at de landspolitisk-baserede prognoser helt rigtigt forudsagde, at *niveauet* for Venstre lå omkring 8 procent højere end tidligere, men viser derimod, at prognoserne

Tabel 8: Afprøvning af forskellige indkredsninger af den lokale variation

DET, DER SKAL FORKLARES	FORKLARINGSFAKTORER	PROCENT FORKLARET VARIANS		
DEN FORUDGÅENDE ANALYSE		A	V	C
Partiernes procenter i de enkelte kommuner	Partiernes procenter i 1989	74	81	83
	Partiernes procenter i 1989 korrigeret for landspolitisk tendens (SRT's anden prognose)	72	78	82
Partiernes frem- og tilbagegange i de enkelte kommuner	Det lokale gennemslag af de landspolitiske forskydninger (SRT's procenter for de enkelte partier i kommunerne <i>minus</i> partiernes procenter i kommunerne i 1989)	0	1	1
DEN EFTERFØLGENDE ANALYSE				
Partiernes frem- og tilbagegange i de enkelte kommuner	Opdelingen i kommunetyper	23	14	2
	Opdelingen i kommunetyper + partiernes styrke i 1989	26	16	2
	Opdelingen i kommunetyper + partiernes styrke i 1989 + aldersfordeling+ erhvervsfordeling+boligforhold	35	21	18

ikke kan indkredse, *hvor i landet* partiet især havde succes.

Ved afprøvningen er det mest simple mål på partiets succes deres andel af stemmerne, og den mest enkle indkredsning er, at partierne især vil være stærke samme steder som sidst. For Socialdemokratiet, Venstre og Konservative Folkeparti forklarer styrken i 1989 da også 74, 81 og 83 procent af variansen i styrken i 1993. Strukturen i partisystemet ændrer sig ikke radikalt fra det ene valg til det andet. Og de landspolitisk-bestemte forskydninger giver ikke en bedre indkredsning, for den forklarede varians *falder* en smule ved brug af Søren Risbjerg Thomsens anden prognose.

Målet på partiernes succes kan dog anfægtes. Om 25 procent er fint, afhænger af hvad partiet havde i forvejen. Man bør derfor også se på partiernes frem- og tilbagegange rundt om i kommunerne og sammenligne med, hvor meget den anden prognose sagde, forskydningerne ville være (prognosens tal minus tilsvarende tal i 1989). Dette ændrer imidlertid intet. For den forklarede varians ligger så tæt på nul, som det er menneskeligt muligt.

Dette peger klart mod en dobbelt-konklusion. De landspolitiske forskydninger siger meget om, hvorvidt ændringer i partiernes gennemsnits-styrke ændres, men intet om hvor forskydningerne især kommer.

Dette betyder ikke, at så afhænger alt af partiernes indsats i de enkelte kommuner. Der kan også være tværgående ændringer, selvom de ikke uden videre hænger sammen med landspolitik, og en borgmester kan dårligt rose sig af en sejr, hvis hendes parti også gik frem i alle tilsvarende kommuner. Hvor meget sådanne tværgående træk betyder vil blive undersøgt ved stadigt at bruge »den forklarede varians« og som forklaringsfaktorer successivt at inddrage forskellige forklarings-

faktorer. Ved kommune-typologien er de forskellige småkommuner slået sammen - i det tidligere skilte de sig ikke synderligt fra hinanden - og de forskellige kategorier lavet om til dummy-variable⁷ Disse giver en vis indkredsning af både udsvingene i Socialdemokratiets og Venstres resultater, men fanger slet ikke forskellene hos de konservative. Yderligere inddragelse af partiernes styrke i 1989, jfr. at Venstre især gik frem i de svage områder, hjælper kun en anelse og slet ikke ved de konservative. Først når man giver los og bruger allehånde karakteristika ved kommunerne, går forklaringsgraden virkeligt i vejret. Men niveauet er stadig moderat.⁸ Indtil videre tyder alt derfor på,

- at landspolitikken har en afgørende betydning for de generelle forskydninger,
- at de tværgående træk (f.eks. forskellen for Venstre i forskellige kommunetyper) bestemt ikke er betydningsløs,
- men at der samtidigt er mange lokale særtræk ved valget rundt om i kommunerne.

Sammen med resultaterne fra EU-afstemninger og Europa-valget giver dette stadigt grund til at fremhæve niveauernes »relative autonomi«.

Referencer

- Det fri Aktuelt*, 9. og 11. november 1993.
Berlingske Tidende, 4. september 1993.
Frandsen, Annie Gaarsted 1993: 'Kommunalpolitik og Vælgeradfærd. Er der en sammenhæng? Speciale, Institut for Statskundskab, Århus Universitet
Mouritzen, Poul-Erik 1991: *Den politiske cyclus*. Århus: Politica.
Nielsen, Hans Jørgen Nielsen 1993: *EF på Valg*. København: Columbus.
Ugebladet Mandag Morgen, nr.20. 24.maj 1994

Noter

1. Mens SRT ramte plet ved kommunalvalget ramte han meget forkert, da han brugte samme metode til at forudsige Europa-valget 1994. Han gav prognoserne for de enkelte partier en usikkerhedsmargin på 4 procent mod 2 procent ved kommunalvalg. Men det gik meget værre. Socialdemokratiet blev spået 23.7 procent, men fik 15.8. For Venstre lød prognosen på 25.7 procent, men resultatet blev 18.9 etc. (Ugebladet Mandag Morgen, 24 maj 1994). Forskellen i prognosene tyder på, at EU-politik ikke er så stærkt knyttet til landspolitik som kommunalpolitik.
2. Datasættet er vejet, således at marginalerne passer med de officielle resultater af folketingsvalget i 1990 og kommunalvalget i 1993. Ved valget er følgende kategorier lagt sammen og sat lig med sofavalg: (1) stemte ikke (2) stemte blank (3) husker ikke parti og (4) vil ikke svare. I tabellerne anføres minimumstal for antal interviewede bag de enkelte tal. Disse minimumstal stammer fra det vægtede datasæt, og vedrører gennemgående antallet af radikale vælgere eller SF-vælgere. Da vælgere fra begge disse partier er vægtet ned, ville de uvægtede tal i de fleste tilfælde have været noget højere.
3. Venstre havde derimod fremgang i alle disse kommuner.
4. Sammen med det store antal funktionærer er dette også med til at gøre betegnelsen »arbejderparti« forældet. I de fleste partier udgør arbejderne et ret beskedent islæt og med få undtagelser er de også færre end funktionærerne.
5. Her er 7 års folkeskole sat til 7 års skolegang, afgang fra 8-9 klasse til 8½ år, Mellem/realeksamen eller 10. klasse til 10 år og student/HF til 12 år. Helt præcist er det ikke, men skulle komme ret tæt på. Derefter er vælgerne delt i tre aldersgrupper – under 30 år, 30-49 år og 50 år – og aldersgruppens gennemsnit er trukket fra den enkelte vælgers uddannelseslængde.
6. Undersøgelsen spurgte folk, om deres indtægt lå i bestemte intervaller. Dette er brugt til at give folk en indtægt midt i intervallet, og vælgere med indtægt »over 600.000 kr« er givet en indtægt på 650.000 kr. Dette er ikke uproblematisk. Ved en mere eller mindre normalfordelt indkomstfordeling vil indkomster under gennemsnittet sandsynligvis blive sat for lavt, fordi de fleste vil ligge i den øvre ende af intervallet, mens indkomster over gennemsnittet sandsynligvis er sat for højt. Til afdækning af grov-forskelle spiller det dog næppe den afgørende rolle.
7. Variablene bliver »C-domineret HT kommune«, »V-domineret HT-kommune« etc., med værdien 1 hvis kommunen falder i kategorien og ellers 0. Rent teknisk er en af disse dummyfaktorer udeladt af analysen, da værdien er givet udfra alle de andre dummyfaktorer.
8. I denne analyse får alle variationer – systematiske og usystematiske – endda lov at tælle med. Var der kun taget hensyn til de systematiske variationer, ville forklaringsgraden have været endnu mere beskeden. Således er aldersfordeling målt ved en række variable: Procent 17-39 årige, procent 40-49 årige etc. Stiger Venstres fremgang med den første procent for så at falde med den anden procent og igen stige med den tredje etc., reducerer dette variationen. Men et sådant mønster giver ikke megen mening.